वारुणंवरुणदेवतासंबंधात् आप्यमित्यर्थः मूर्तिमत्मनुष्यपश्वादिविग्रहवत् आप्यत्वेहेतुः आपस्तस्तंभिरेयतआपस्तंभंघनीभावंपृथिव्यादिरूपंप्राप्ताः तद्यदपांशरआसीत्तत्समहन्यतसापृथिव्यभवदितिश्रुतेः ॥ ४ ॥ एतदाक्षिपति कथमिति भौतिकसृष्टावेवचतुर्मुखस्याधिकाराद्भूतानांचप्रागेवसृष्टत्वात्तस्यजलादिस्रष्टृत्वोक्तिरयुक्तेत्याक्षेपाभिप्रायः ॥ ५ ॥ ब्रह्मकल्पेब्रह्मलोकेकल्पादावित्यर्थः लोकानांसंभवउत्पत्तिस्तत्रविषयेसंदेहः तथाहि कालःस्वभावोनियतिर्यदृच्छाभूतानियोनिःपुरुषइतिचिंत्यमितिश्रुत्यैवानेकपक्षोपन्यासात् तत्रकालइतिज्यौतिषिकाः स्वभावइतिबौद्धालोकायतिकाश्च नियतिरदृष्टंकारणं कर्मेतिमीमांसकाः यदृच्छेत्यार्हताः भूतानीतितार्किकादयः योनिर्जगत्कारणंपुरुषइत्यौपनिषदाः ॥६॥ एवंसंदेहेसतिध्यानयोगएवशरणीकरणीयइत्याख्यायिकामुखेनाह तेऽतिष्ठन्निति ध्यानंध्यायंत्यस्मिन्निति व्युत्पत्त्यात्हृदयपुंडरीकं आलंब्यआलंबनीकृत्यमौनंध्यानंचित्तनिरोधरूपंयोगमास्थिताःसंतःअतिष्ठन् ॥ ७ ॥ श्रुतौयद्यपितेध्यानयोगानुगताअपश्यन्देवात्मशक्तिस्वगुणैर्निगूढामित्यनुभवगम्योयमर्थइत्युक्तं तथापिअनुभवेभ्रांतत्वसंभवात्श्रुतिरेवनिष्कलंकंप्रमाणमित्याशयेनाह तेषामिति तत्रहृदयपुंडरीकेनभस्तलाद्धार्दाकाशाख्यात् मायाविशिष्टाद्ब्रह्मणः ॥ ८ ॥ सरस्वतीमेवाह पुरेति हार्दाकाशेगुरू

पृथिवीपर्वतामेघामूर्तिमंतश्चयेपरे॥सर्वंतद्वारुणंज्ञेयमापस्तस्तंभिरेयतः॥४॥ भरद्वाजउवाच कथंसलिलमुत्पन्नंकथंचैवाग्निमारुतौ॥कथंवामेदिनीसृष्टेत्यत्रमेसंशयोमहान्॥५॥ भृगुरुवाच ब्रह्मकल्पेपुराब्रह्मन्ब्रह्मर्षीणांसमागमे॥लोकसंभवसंदेहःसमुत्पन्नोमहात्मनां॥६॥ तेऽतिष्ठन्ध्यानमालंब्यमौनमास्थायनिश्चलाः॥त्यक्ताहाराःपवनपादिव्यंवर्षशतंद्विजाः॥७॥ तेषांब्रह्ममयीवाणीसर्वेषांश्रोत्रमागमत्॥दिव्यासरस्वतीतत्रसंबभूवनभस्तलात्॥ ८ ॥ पुरास्तिमितमाकाशमनंतमचलोपमं॥नष्टचंद्रार्कपवनंप्रसुप्तमिवसंबभौ॥ ९ ॥

क्तयुक्त्यास्थूलदेहासंगेनचित्तंधारयन् प्रथमंकज्जलश्यामलेनतमसाव्याप्तमचलमनंतमशब्दमाकाशंपश्यति तच्चतमःक्रमेणकालिमानंजहत्अवश्यायाख्यनीहाररूपेण ततोधूमरूपेणचभाति ततःकिंचित्तमसोपगमेसुषिरमनंतमाकाशंपश्यति सतत्रश्रांतस्तृषार्तइवभूत्वाजलंस्मरति तच्चजलंक्षणेनतमेवाकाशंपूरयति तत्रयथाघटेजलेनापूर्यमाणेशब्दोवायुश्चाभिव्यज्यते तथैवतत्रशब्दवायूआविर्भवतः ततश्चतयोर्जलवाय्वोररण्योरिवसंघर्षात्तेजउत्पद्यते तेनचहार्दाकाशंनिस्तिमिरीकुर्वतावायुनासहसंयोगमेत्यसलिलमाकाशेसमुत्क्षिपताजलपवनसंपर्कादात्माघनीक्रियतेसोयंत्रयाणांसंघातःपृथिवीनामभवति एवंभूतानिसृष्ट्वाभौतिकान्यपिसृजति पुनश्चतत्सर्वमुपसंहृत्यकेवलचिन्मात्रेणरूपेणनिरुद्धसर्ववृत्तिस्तिष्ठतीतियोगिनामनुभवक्रमः तदुपक्रमएकदेशेनश्रुतिरनुवदति नीहारधूमार्कानलानिलानांखद्योतविद्युत्स्फटिकशशीनां एतानिरूपाणिपुरःसराणिब्रह्मण्यभिव्यक्तिकराणियोगेइति सएवायंभूतोत्पत्तिक्रमोऽत्रपुरास्तिमितमाकाशमित्यादिभिश्लोकनवकेनप्रतिपादितः अक्षरयोजनापिकृतप्राया ॥ ९ ॥

Digitized by Google